

Uresničevanje Evropskega visokošolskega prostora

*Komunike konference ministrov, pristojnih za visoko šolstvo,
v Berlinu, 19. septembra 2003*

[Berlinski komunike]¹

Preambula

19. junija 1999, leto dni po Sorbonski deklaraciji, so ministri iz 29 držav, pristojni za visoko šolstvo, podpisali Bolonjsko deklaracijo. Dogovorili so se o pomembnih skupnih ciljih za razvoj skladnega in povezanega evropskega visokošolskega prostora [*European Higher Education Area*] do leta 2010. Na prvi nadaljevalni konferenci, bila je v Pragi 19. maja 2001, so povečali število ciljev in ponovno potrdili svojo zavezanost temu, da do leta 2010 vzpostavijo Evropski visokošolski prostor. 19. septembra 2003 so se ministri iz 33 evropskih držav, pristojni za visoko šolstvo, srečali v Berlinu, da bi pregledali doseženi napredek ter določili prednostne naloge in nove cilje za prihodnja leta, z namenom, da pospešijo uresničevanje evropskega visokošolskega prostora. Dogovorili so se o naslednjih temah [*considerations*], načelih in prednostnih nalogah:

Ministri ponovno potrjujejo pomembnost socialne razsežnosti bolonjskega procesa. Potreba, da se poveča konkurenčnost, mora biti uravnotežena z izboljševanjem socialnih značilnosti evropskega visokošolskega prostora, kar naj okrepi socialno kohezivnost ter zmanjša socialne in spolne neenakosti tako na nacionalni kot na evropski ravni. V tem kontekstu ministri ponovno potrjujejo svoje stališče, da je visoko šolstvo javna dobrina in javna odgovornost [*public good and public responsibility*]. Poudarjajo tudi, da morajo v mednarodnem akademskem sodelovanju in izmenjavi prevladovati akademske vrednote.

Ministri upoštevajo sklepe Evropskega sveta iz Lizbone (2000) in Barcelone (2002), ki se zavzemajo za oblikovanje Evrope kot »najbolj konkurenčnega in dinamičnega na znanju temelječega gospodarstva na svetu, sposobnega trajnostne rasti z več in boljšimi delovnimi mesti in z več socialne kohezivnosti«, ter pozivajo k nadaljnjim dejavnostim in tesnejšemu sodelovanju v kontekstu bolonjskega procesa.

Ministri so se seznanili s poročilom o napredku bolonjskega procesa v obdobju med Prago in Berlinom, narejenem po pooblastilu Skupine za spremljanje [*Follow-up Group*]. Prav tako so se seznanili s poročilom *Trends III*, ki ga je pripravilo Evropsko združenje univerz (EUA), ter z rezultati seminarjev, ki jih je v okviru delovnega programa med Prago in Berlinom organiziralo več držav članic ter visokošolski zavodi, organizacije in študenti. Ministri so se seznanili tudi z nacionalnimi poročili, ki govorijo o znatnem napredku, doseženem pri uporabi načel bolonjskega procesa. Končno so se seznanili še s sporočili Evropske komisije ter Sveta Evrope in izrekli priznanje za njuno podporo pri izvajanju procesa.

Ministri se strinjajo, da bodo v posameznih državah potrebni napor za zagotovitev tesnejših vezi med visokošolskimi in raziskovalnimi sistemi. Nastajajoči evropski visokošolski prostor bo v sinergiji z evropskim raziskovalnim prostorom [*European Research Area*] pridobil ter tako okrepil temelje Evrope znanja. Cilj je, da se ohrani evropsko kulturno bogastvo in jezikovna različnost, ki

¹ Prevedeno iz angleščine na podlagi objave v *Realising the European Higher Education Area*. Conference of the European Ministers Responsible for Higher Education, 18 – 19 September 2003. Documentation. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag, 2004, str. 14-23. – Prim. tudi objavo na spletni strani berlinske konference http://www.bologna-berlin2003.de/en/communiqué_minister/index.htm (10.12.2004).

temelji na dediščini raznovrstnih tradicij, ter da se z boljšim sodelovanjem med evropskimi visokošolskimi zavodi pospeši inovacijski potencial ter družbeni in gospodarski razvoj.

Ministri priznavajo temeljno vlogo, ki jo imajo pri razvoju evropskega visokošolskega prostora visokošolski zavodi in študentske organizacije. Seznanili so se s sporočilom Evropskega združenja univerz (EUA), ki je nastalo na zborovanju visokošolskih zavodov v Gradcu, s prispevkom Evropskega združenja institucij v visokem šolstvu (EURASHE) ter s sporočili ESIB – Zveze nacionalnih študentskih organizacij v Evropi.

Ministri pozdravljajo zanimanje za razvoj evropskega visokošolskega prostora, ki so ga pokazale druge regije sveta, še posebej pa pozdravljajo navzočnost predstavnikov evropskih držav, ki še niso članice bolonjskega procesa, ter spremljevalnega odbora [*Follow-up Committee*] skupnega visokošolskega prostora Evropske unije, Latinske Amerike in Karibov [*The European Union, Latin America and Caribbean Common Space for Higher Education*] (EULAC) kot gostov na tej konferenci.

Napredek

Ministri pozdravljajo različne iniciative, ki so se pojavile po visokošolskem vrhu v Pragi in usmerjajo k večji primerljivosti in skladnosti, k temu, da postanejo visokošolski sistemi bolj pregledni ter da se izboljša kakovost evropskega visokega šolstva v institucijah in na nacionalni ravni. Pri tem cenijo sodelovanje in prispevek vseh partnerjev – visokošolskih ustanov, študentov in drugih interesnih skupin [*stakeholders*].

Ministri naglašajo pomen vseh elementov bolonjskega procesa pri vzpostavljanju evropskega visokošolskega prostora ter poudarjajo potrebo po intenziviranju naporov na institucionalni, nacionalni in evropski ravni. Da pa bi dali procesu nadaljnji zagon, si nalagajo neposredne prednostne naloge za naslednji dve leti. Okrepili bodo svoje napore za pospeševanje učinkovitih sistemov za zagotavljanje kakovosti, za povečanje učinkovite uporabe sistema, ki temelji na dveh študijskih obdobjih [*cycles*], ter za izboljšanje sistema priznavanja stopenj in krajših obdobj študija [*periods of studies*].

Zagotavljanje kakovosti

Potrjuje se, da je kakovost visokega šolstva prav v jedru vzpostavljanja evropskega visokošolskega prostora. Ministri se obvezujejo, da bodo podpirali nadaljnji razvoj zagotavljanja kakovosti na institucionalni, nacionalni in evropski ravni. Poudarjajo potrebo po razvoju vzajemno sprejemljivih meril in metodologij za zagotavljanje kakovosti.

Poudarjajo tudi, da skladno z načelom institucionalne avtonomije osnovna odgovornost za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu pripada vsaki posamezni instituciji, to pa zagotavlja podlago za resnično odgovornost akademskega sistema znotraj nacionalnega ogrodja kakovosti.

Zato se strinjajo, da naj nacionalni sistemi za zagotavljanje kakovosti do leta 2005 vsebujejo:

- opredelitev pristojnosti vpletenih teles in institucij,
- evalvacijo programov ali visokošolskih zavodov, tako notranjo oceno, zunanji pregled, sodelovanje študentov in objavo rezultatov,
- sistem akreditiranja, certificiranja ali druge primerljive postopke,
- mednarodno udeleženo, sodelovanje in mreženje.

Na evropski ravni se ministri obračajo na ENQA, da preko svojih članic in v sodelovanju z EUA, EURASHE in ESIB sporazumno razvijejo niz standardov, postopkov in usmeritev za zagotavljanje kakovosti, da raziščejo poti za vzpostavitev ustreznega sistema kolegialnega pregledovanja [*peer review system*] za agencije ali telesa, pristojna za zagotavljanje kakovosti in/ali akreditacijo, ter da o tem leta 2005 spet poročajo ministrom preko Skupine za spremljanje.

Struktura stopenj: sprejem sistema z dvema glavnima študijskima obdobjema

Izhajajoč iz svoje zavezanosti sistemu z dvema študijskima obdobjema iz Bolonjske deklaracije, ministri z zadovoljstvom ugotavljajo, da zdaj poteka obsežno prestrukturiranje evropske visokošolske pokrajine [*landscape*]. Vsi ministri se obvezujejo, da bodo začeli z izvajanjem sistema z dvema študijskima obdobjema do leta 2005.

Ministri podčrtujejo pomen utrjevanja doseženega napredka ter boljšega razumevanja in sprejemanja novih kvalifikacij, ki nastaja v okrepljenem dialogu med visokošolskimi zavodi ter med njimi in delodajalci.

Ministri spodbujajo države članice k izdelavi ogrodja primerljivih in združljivih kvalifikacij za njihove visokošolske sisteme, ki naj prispevajo k opisu kvalifikacij glede na delovno obremenitev [*workload*], raven [*level*], študijske izide [*learning outcomes*], kompetence in profil. Prav tako se zavzemajo za izdelavo splošnega kvalifikacijskega ogrodja [*overarching framework of qualifications*] za evropski visokošolski prostor.

Znotraj takšnih ogrodij naj imajo stopnje [*degrees*] različno opredeljene izide [*outcomes*]. Da bi ugodili pestrosti individualnih, akademskih in zaposlitvenih potreb, naj imajo stopnje, dosežene po prvem in drugem študijskem obdobju, različne usmeritve in profile. Stopnje, dosežene po prvem študijskem obdobju, naj ob upoštevanju Lizbonske konvencije o priznavanju dopuščajo dostop do programov drugega študijskega obdobja. Stopnje, dosežene po drugem študijskem obdobju, naj dopuščajo dostop do doktorskega študija.

Ministri vabijo Skupino za spremljanje, da razišče, ali in kako bi bilo krajše visoko šolstvo [*shorter higher education*]² lahko navezano na prvo študijsko obdobje kvalifikacijskega ogrodja [*first cycle of a qualifications framework*] za evropski visokošolski prostor.

Ministri poudarjajo svojo obljubo, da z vsemi razpoložljivimi sredstvi naredijo visoko šolstvo enako dostopno vsem le na podlagi sposobnosti.

Pospeševanje mobilnosti

Mobilnost študentov ter akademskega in administrativnega osebja je temelj za vzpostavljanje evropskega visokošolskega prostora. Ministri poudarjajo njen pomen za akademska in kulturna, pa tudi za politična, socialna in ekonomska področja. Z zadovoljstvom ugotavljajo, da se je od njihovega zadnjega srečanja obseg mobilnosti povečal, predvsem zaradi zelo velike podpore programov Evropske unije, in se strinjajo, da storijo nujne korake, da bi izboljšali kakovost in obseg statističnih podatkov o študentski mobilnosti.

Ministri ponovno potrjujejo svoj namen, da storijo kar največ, da bi odstranili vse ovire za mobilnost znotraj evropskega visokošolskega prostora. Zato, da bi pospešili študentsko mobilnost, bodo storili nujne korake, s katerimi bi omogočili prenosljivost nacionalnih posojil in štipendij [*national loans and grants*].

Vzpostavitev kreditnega sistema

Ministri poudarjajo pomembno vlogo, ki jo ima pri lažšanju študentske mobilnosti in pri mednarodnem kurikularnem razvoju Evropski prenosni kreditni sistem (ECTS). Ugotavljajo, da postaja ECTS vse bolj splošna podlaga za nacionalne kreditne sisteme. Spodbujajo nadaljnji

² T.j., programi terciarnega izobraževanja z manj kot triletnim trajanjem (pri nas višje strokovne šole). – (Op. prev.).

napredek s ciljem, da ECTS postane ne le prenosni ampak tudi nabirni sistem, ki bi se dosledno uporabljal pri razvijanju nastajajočega evropskega visokošolskega prostora.

Priznavanje stopenj: sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj

Ministri podčrtujejo pomen Lizbonske konvencije o priznavanju; čim prej naj jo ratificirajo vse države, ki sodelujejo v bolonjskem procesu, ter prosijo mreže ENIC in NARIC skupaj s pristojnimi nacionalnimi oblastmi, da pospešijo izvajanje Konvencije.

Ministri postavljajo za cilj, da naj od leta 2005 naprej vsak študent ob diplomi avtomatično in brez plačila prejme Prilogo k diplomi. Izdana naj bo v enem od široko uporabljenih evropskih jezikov.

Zavode in delodajalce pozivajo, da Prilogo k diplomi čim bolj uporabljajo, tako da izrabijo prednosti večje preglednosti in fleksibilnosti visokošolskih sistemov stopenj [*degree systems*] za pospeševanje zaposljivosti ter lažje akademsko priznavanje za nadaljevanje študija.

Visokošolski zavodi in študenti

Ministri pozdravljajo zavezanost visokošolskih zavodov in študentov bolonjskemu procesu in priznavajo, da je prav dejavna udeležba vseh partnerjev v procesu tisto, kar zagotavlja njegov dolgoročni uspeh.

Ministri se zavedajo prispevka, ki ga k ekonomskemu in družbenemu razvoju dajejo močne institucije, ter odobravajo njihovo potrebo po pooblastilih za sprejemanje odločitev o njihovi notranji organizaciji in upravljanju [*administration*]. Ministri tudi pozivajo visokošolske institucije, da zagotovijo povezanost celote reform s ključnimi institucionalnimi funkcijami in procesi.

Ministri ugotavljajo konstruktivno sodelovanje študentskih organizacij v bolonjskem procesu in podčrtujejo, da je pri nadaljnjih dejavnostih nujno stalno in pravočasno sodelovanje študentov.

Študenti so polni partnerji pri vodenju [*governance*] visokega šolstva. Ministri ugotavljajo, da so nacionalni zakonski ukrepi za zagotavljanje študentskega sodelovanja večinoma vzpostavljeni [*largely in place*] po vsem evropskem visokošolskem prostoru. Visokošolske zavode in študentske organizacije pa tudi pozivajo, da identificirajo poti, po katerih bi povečali dejansko študentsko vključenost v vodenje visokega šolstva.

Ministri poudarjajo potrebo po primernih študijskih in življenjskih razmerah za študente, tako da lahko uspešno končajo svoj študij v ustreznem času in brez ovir, ki bi jih pogojevalo njihovo socialno in ekonomsko ozadje. Prav tako poudarjajo potrebo po več primerljivih podatkih o socialnem in ekonomskem položaju študentov.

Pospeševanje evropske dimenzije v visokem šolstvu

Ministri ugotavljajo, da po njihovem pozivu iz Prage poteka razvoj dodatnih modulov, študijev in kurikulov [*modules, courses and curricula*] z evropsko vsebino, usmeritvijo in organizacijo.

Ugotavljajo tudi, da so visokošolski zavodi v različnih evropskih državah začeli s pobudami za združitev njihovih akademskih virov in kulturnih tradicij, da bi tako pospešili razvoj integriranih študijskih programov [*integrated study programmes*] in skupnih stopenj [*joint degrees*] na prvi, drugi in tretji ravni.

Nadalje poudarjajo, da je treba pri programih skupnih stopenj [*joint degree programmes*] zagotoviti, da znatno obdobje študija poteka v tujini, pa tudi, da se jezikovni različnosti in učenju jezikov posveti ustrezna skrb, tako da bi študenti lahko imeli polne možnosti glede evropske identitete, državljanstva in zaposljivosti.

Ministri soglašajo, da se bodo na nacionalni ravni zavzeli za odstranjevanje zakonskih ovir pri vzpostavljanju in priznavanju takšnih stopenj ter aktivno podprli razvoj in ustrezno zagotavljanje kakovosti integriranih učnih načrtov, ki vodijo k skupnim stopnjam [*integrated curricula leading to joint degrees*].

Pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora

Ministri soglašajo, da je treba privlačnost in odprtost evropskega visokošolskega prostora okrepiti. Potrjujejo svojo pripravljenost, da še razvijejo štipendijske programe za študente iz tretjih držav.

Ministri izjavljajo, da naj bodo transnacionalne izmenjave v visokem šolstvu vodene ob upoštevanju akademske kakovosti in akademskih vrednot, ter soglašajo, da bodo za ta cilj delovali v vseh ustreznih forumih. V vseh ustreznih okoliščinah naj takšni forumi vključujejo socialne in ekonomske partnerje.

Ministri spodbujajo sodelovanje z regijami drugih delov sveta, tako da predstavnikom teh regij odpirajo seminarje in konference v bolonjskem procesu.

Vseživljenjsko učenje

Ministri podčrtujejo pomemben prispevek, ki ga ima visoko šolstvo pri uresničevanju vseživljenjskega učenja. Sprejemajo ukrepe, da bi nacionalne politike povezali z uresničevanjem tega cilja ter spodbujajo visokošolske zavode in vse druge, ki jih to zadeva, da povečajo možnosti za vseživljenjsko učenje na visokošolski ravni, skupaj s priznavanjem poprejšnjega učenja [*prior learning*]. Poudarjajo, da mora biti to sestavni del visokošolske dejavnosti.

Ministri nadalje pozivajo tiste, ki pripravljajo kvalifikacijska ogrodja za evropski visokošolski prostor, da vanje vključijo širok niz fleksibilnih učnih poti [*flexible learning paths*], priložnosti in tehnik ter da primerno uporabijo kredite ECTS.

Poudarjajo potrebo, da se izboljšajo možnosti za vse državljane, da skladno s svojimi pričakovanji in zmožnostmi sledijo potem vseživljenjskega učenja v visoko šolstvo in znotraj njega.

Dodatne akcije

Evropski visokošolski prostor in Evropski raziskovalni prostor – dva stebra na znanju utemeljene družbe

Ministri se zavedajo potrebe po pospeševanju tesnejših vezi med EVP³ in ERP⁴ v Evropi znanja ter pomembnosti raziskovanja kot integralnega dela visokega šolstva po vsej Evropi, zato menijo, da je nujno treba preseči dosedanjo usmeritev na dve glavni visokošolski študijski obdobji ter dodati doktorsko raven kot tretje takšno obdobje [*cycle*] v bolonjski proces. Poudarjajo pomen raziskovanja in raziskovalnega usposabljanja ter pospeševanja interdisciplinarnosti pri ohranjanju in izboljševanju kakovosti visokega šolstva in pri povečevanju konkurenčnosti evropskega visokega šolstva nasploh. Ministri pozivajo k večji mobilnosti na doktorski in podoktorski ravni in spodbujajo udeležene institucije, da povečajo sodelovanje v doktorskem študiju in pri usposabljanju mladih raziskovalcev.

Ministri bodo storili, kar je v njihovi moči, da bi evropski visokošolski zavodi postali še bolj privlačen in učinkovit partner. Zato ministri prosijo visokošolske zavode, da povečajo vlogo in

³ EHEA, European Higher Education Area. – (Op. prev.).

⁴ ERA, European Research Area. – (Op. prev.).

relevantnost raziskovanja glede na tehnološki, socialni in kulturni razvoj ter glede na potrebe družbe.

Ministri razumejo, da so ovire, ki zadržujejo uresničevanje teh ciljev, in da tega ne morejo razrešiti visokošolski zavodi same. To terja močno – tudi finančno – podporo ter primerne odločitve nacionalnih vlad in evropskih organov.

Ministri na koncu izjavljajo, da naj mreže na doktorski ravni dobijo podporo za vzpodbujanje razvoja odličnosti in postanejo eden izmed razpoznavnih znakov kakovosti evropskega visokošolskega prostora.

Popisovanje stanja [Stocktaking]

Ob upoštevanju ciljev, postavljenih za leto 2010, se pričakuje, da bodo uvedeni ukrepi za popisovanje napredka, doseženega v bolonjskem procesu. Srednjeročna popisovalna naloga bi preskrbela zanesljivo informacijo o tem, kako proces dejansko napreduje in bi omogočala sprejem popravilnih ukrepov, če bi bili potrebni.

Ministri pooblašajo Skupino za spremljanje, da do njihovega vrha leta 2005 organizira popisovanje in začne pripravo podrobnih poročil o napredku in izvrševanju neposrednih prednostnih nalog, postavljenih za naslednji dve leti:

- zagotavljanje kakovosti,
- sistem z dvema študijskima obdobjema [*two-cycle system*],
- priznavanje stopenj in krajših obdobj študija [*periods of studies*].

Sodelujoče države bodo pripravljene dovoliti dostop tudi do potrebnih informacij za raziskovanje visokega šolstva glede na cilje bolonjskega procesa. Dostop do podatkovnih bank o poteku raziskovanja in o rezultatih raziskovanja bo olajšan.

Nadaljevanje procesa [*Further follow-up*]

Nove članice

Ministri menijo, da je treba dopolniti klavzulo iz Praškega komuniqueja o prijavih za članstvo na naslednji način:

Države članice Evropske kulturne konvencije [*European Cultural Convention*]⁵ ustrezajo članstvu v evropskem visokošolskem prostoru, sporočiti pa morajo svojo pripravljenost, da se bodo zavemale za cilje bolonjskega procesa in jih izvajale v svojih visokošolskih sistemih. Njihove prijave naj vsebujejo informacije o tem, kako bodo izvrševale načela in cilje deklaracije.

Ministri odločajo, da se sprejmejo prošnje za članstvo Albanije, Andore, Bosne in Hercegovine, Svetega sedeža, Rusije, Srbije in Črne gore, 'nekdanje jugoslovanske republike Makedonije',⁶ in pozdravljajo te države kot nove članice, s čimer se proces razširja na 40 evropskih držav.

Ministri se zavedajo, da članstvo v bolonjskem procesu pomeni temeljite spremembe in reforme za vse države podpisnice. Strinjajo se, da nove države podpisnice pri teh spremembah in reformah podprejo tako, da jih povabijo v vzajemne diskusije in v pomoč, ki jo bolonjski proces obsega.

Struktura za spremljanje procesa

⁵ Prim. *European Cultural Convention*. Paris, 19. XII. 1954. Council of Europe, European Treaty Series, No. 18. Gl. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm> (12.12.2004). – (Op. prev.).

⁶ Vrstni red držav je naveden v abecednem vrstnem redu po angleškem besedilu. – (Op. prev.).

Ministri zaupajo izvedbo vseh zadev, ki jih vsebuje ta Komunique, celotno vodenje bolonjskega procesa ter pripravo naslednjega ministrskega srečanja Skupini za spremljanje, ki jo sestavljajo predstavniki vseh članic bolonjskega procesa ter Evropske komisije, kot posvetovalni člani pa Svet Evrope, EUA, EURASHE, ESIB in UNESCO/CEPES. To skupino, sestaja naj se vsaj dvakrat letno, bo vodilo [*chaired by*] predsedstvo EU,⁷ država gostiteljica naslednje ministrske konference pa bo na namestniškem mestu [*vice-chair*].

Svet [*Board*],⁸ ki ga prav tako vodi predsedstvo EU, nadzira delo med srečanji Skupine za spremljanje. Svet bodo sestavljali predsednik, naslednja država gostiteljica na podpredsedniškem mestu, prejšnje in kasnejše predsedstvo EU,⁹ tri sodelujoče države, ki jih Skupina za spremljanje izvoli za eno leto, Evropska komisija, kot posvetovalni člani pa Svet Evrope, EUA, EURASHE in ESIB. Skupina za spremljanje kot tudi Svet lahko skličeta ad hoc delovna telesa, če menita, da je to potrebno.

Celotno nadaljnje delo bo podpiral sekretariat, ki ga bo zagotovila država gostiteljica naslednje ministrske konference.

Skupina za spremljanje procesa je zaprosena, da na svojem prvem srečanju po Berlinski konferenci podrobneje opredeli pristojnosti Sveta ter naloge sekretariata.

Delovni program 2003 - 2005

Ministri prosijo Skupino za spremljanje, da koordinira dejavnosti za napredek bolonjskega procesa, kot so nakazane v temah in akcijah, ki jih vsebuje ta Komunique, in o tem poroča do naslednjega ministrskega srečanja leta 2005.

Naslednja konferenca

Ministri odločajo, da bo naslednja konferenca v mestu Bergen (Norveška), maja 2005.

Prevod: P. Zgaga

⁷ Po sedanjem sistemu posamezna država članica EU po vnaprej določenem vrstnem redu opravlja vlogo predsedstva EU za 6 mesecev. – (Op. prev.).

⁸ Svet je bil vpeljan na berlinski konferenci kot zamenjava za prejšnjo Pripravljalno skupino (BPG). – (Op. prev.).

⁹ *The preceding and the following EU Presidencies*: t.i. 'Trojka'. – (Op. prev.).